

Kim jest człowiek

Tomasz A. Winiarczyk

Kim jest człowiek

- badanie natury człowieka
- natura świata
- monizm a dualizm
- personalizm
- indywidualizm a kolektywizm
- racjonalizm a empiryzm
- woluntaryzm a determinizm
- emocjonalizm, empatyzm a emotywizm

JAK BADAĆ NATURĘ CZŁOWIEKA?

badanie natury człowieka

□ antropologia filozoficzna (filozofia człowieka)

- dział filozofii zajmujący się kwestiami natury człowieka, jego bytem osobowym, działalnością, wyjaśnieniem jego miejsca we wszechświecie, przyrodzie i społeczeństwie
 - *Platon*: człowiek głównie jako byt duchowy (dusza); ciało drugorzędne.
 - *Arystoteles*: człowiek jako jedność duszy i ciała
 - *Augustyn z Hippony* (354-430): naturę człowieka tworzy duchowa, niematerialna dusza i materialne ciało
 - *św. Tomasz z Akwinu*: człowiek oprócz swojej istoty posiada akt istnienia, czyniący jego istotę realną, właśnie istniejącą; jest osobą; dusza ludzka jest formą ciała; w człowieku są obecne trzy sfery: biologiczna, psychiczna i duchowa
 - *Kartezjusz*: człowiek składa się z duszy (*res cogitans*) i ciała (*res extensa*)

badanie natury człowieka

☐ antropologia kulturowa

- dyscyplina nauk społecznych badająca organizację kultury, rządzące nią prawa, historyczną zmienność i etniczną różnorodność kultur w celu skonstruowania ogólnej teorii kultury
- zajmuje się człowiekiem traktowanym jako indywiduum, jednostka ukształtowana przez społeczeństwo i twórca kultury
- zajmuje się ludzkimi kulturami, wierzeniami, praktykami, wartościami, ideami, technologiami, ekonomiami, życiem społecznym i organizacją poznania
- korzysta przeważnie z jakościowych metod obserwacji uczestniczącej czy wywiadu etnograficznego

badanie natury człowieka

☐ psychologia

- nauka badająca mechanizmy i prawa rządzące psychiką oraz zachowaniami człowieka
- bada również wpływ zjawisk psychicznych na interakcje międzyludzkie oraz interakcję z otoczeniem

☐ *psychologia akademicka* zajmuje się m.in.:

- procesami poznawczymi – postrzeganiem, myśleniem, wyobrażaniem, pamięcią;
- rozwojem i zmianami mechanizmów psychicznych;
- emocjami, procesami motywacji, stałymi cechami psychicznymi;
- postrzeganiem osób i psychicznymi aspektami interakcji między ludźmi oraz komunikacją między nimi;
- związkiem procesów psychicznych i funkcjonowaniem centralnego układu nerwowego, fizjologicznym podłożem procesów psychicznych, ewolucyjnymi aspektami mechanizmów psychicznych;
- psychologicznymi aspektami religii, twórczości naukowej i artystycznej oraz innych obszarów funkcjonowania człowieka;
- zaburzeniami osobowości

☐ *psychologia stosowana* zajmuje się zastosowaniem wiedzy psychologicznej

badanie natury człowieka

□ kognitywistyka

- dziedzina nauki zajmująca się obserwacją i analizą działania zmysłów, mózgu i umysłu, w szczególności ich modelowaniem
- główne obszary badawcze w obrębie tej dziedziny to reprezentacja wiedzy, język, uczenie się, myślenie, percepcja, świadomość, podejmowanie decyzji oraz inteligencja
- celami kognitywistyki są:
 - wyjaśnienie procesów myślowych i modelowanie inteligencji,
 - ich symulacja komputerowa,
 - rozwój różnych mniej i bardziej „inteligentnych” urządzeń.

badanie natury człowieka

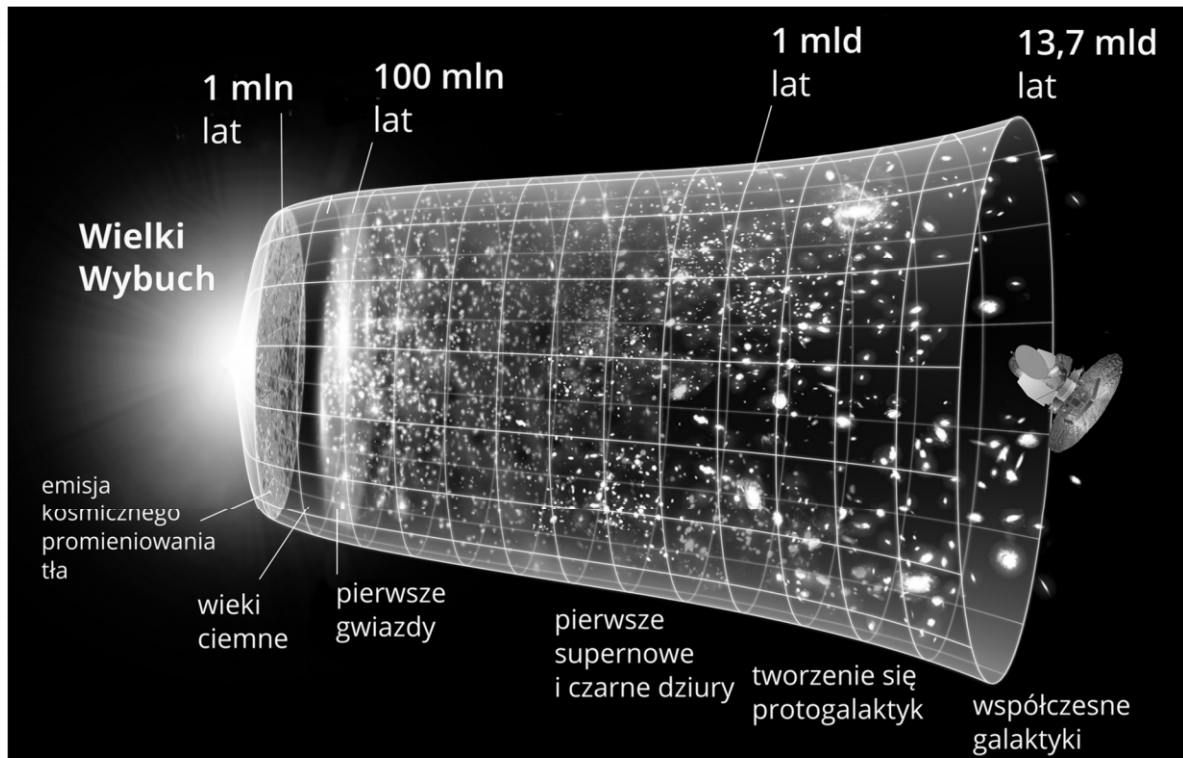
□ socjologia

- nauka badająca w systematyczny sposób funkcjonowanie i zmiany społeczeństwa
- bada społeczne reguły (normy), procesy i struktury, które łączą i dzielą ludzi, tworzą lub są przejawem więzi między ludźmi, a także proces ich zmian
- bada zarówno jednostki uwikłane w grupy społeczne, jak i międzyludzkie relacje (na przykład rodzinę, wspólnoty, stowarzyszenia, zrzeszenia)

□ działy socjologii:

- **makrosocjologia** (socjologia dużych struktur społecznych) – bada zjawiska społeczne dużej skali;
- **mikrosocjologia** (socjologia małych struktur społecznych) – bada zjawiska społeczne małej skali

NATURA ŚWIATA

co istnieje?

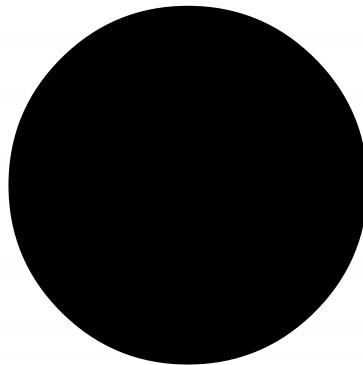
□ rozważania o naturze bytu (tego, co istnieje):

- **metafizyka**: dział filozofii zajmujący się poszukiwaniem istoty istnienia
- **ontologia**: dział filozofii zajmujący się strukturą bytu i jego właściwościami

jak zbudowany jest byt?

- ❑ **monizm**: natura bytu jest jednorodna
 - świat zbudowany jest z jednej substancji, która co najwyżej przybiera różne formy
 - natura świata może być materialna (materializm), duchowa (spirytualizm) lub materialno-duchowa (panteizm)
- ❑ **dualizm**: natura bytu jest dwojaka
 - przyjmuje obiektywne istnienie (niematerialnego) Boga i (materialnego) świata, albo w obrębie świata wyróżnia jakieś dwa, obiektywnie istniejące i nieredukowalne do siebie, czynniki czy substancje
 - świat zbudowany jest z dwu substancji:
 - materii poznawalnej zmysłami
 - ducha niedostępnego dla zmysłów
 - człowiek jest jednością (zespołem) dwóch odmiennych, różnych od siebie substancji

MONIZM

czym jest to, co istnieje realnie?

☐ **materializm** (monizm materialistyczny)

- ogólna nazwa systemów filozoficznych twierdzących, że jedynym realnym bytem jest świat materialny, zaś wszelkie idee są tylko wytworem psychiki człowieka

☐ **spirytualizm** (monizm idealistyczny)

- ogół poglądów filozoficznych twierdzących, że w świecie rzeczywistym istnieją tylko substancje duchowe (dusze)

materializm

- ☐ samoistnie istnieją tylko byty materialne, natomiast zjawiska psychiczne są niesamoistne względem materii

materializm mechanicystyczny

- ❑ połączenie materializmu z mechanicyzmem („wszystkie zjawiska mają w istocie charakter mechaniczny”)
- ❑ inaczej redukcjonizm: wszystkie zjawiska, w tym psychiczne, sprowadza do zjawisk fizycznych, a te z kolei ujmuje mechanistycznie
- ❑ przedstawiciele np. *de La Mettrie* (opisywał człowieka (wraz z funkcjami psychicznymi) jako skomplikowaną maszynę), *Holbach*

materializm dialektyczny

- ❑ tym, co podlega rozwojowi, jest świat materialny
- ❑ prawami rządzącymi światem i jego rozwojem są prawa dialektyki: jedności i walki
- ❑ przeciwieństw, przechodzenia zmian ilościowych w jakościowe i prawo zaprzeczenia zaprzeczenia
- ❑ nie jest redukcjonizmem: uznaje swoistość (nieredukowalność wzajemną) zjawisk fizycznych, chemicznych, biologicznych, psychicznych i społecznych
- ❑ przedstawiciele np. *Marks, Lenin*

dialektyka: u G.W.F. Hegla to teoria rzeczywistości stanowiącej proces rozwoju ducha przez powstawanie i znoszenie przeciwieństw oraz metoda rozumowania polegająca na przechodzeniu od danego pojęcia (*teza*) do jego przeciwieństwa (*antyteza*) i łączeniu ich w wyższą jakość (*synteza*)
u K. Marksa dialektyka występowała jako: ogólna teoria rozwoju rzeczywistości, teoretyczna metoda poznawania zjawisk w ich rozwoju, metoda przekształcania świata na podstawie znajomości ogólnych praw rozwoju

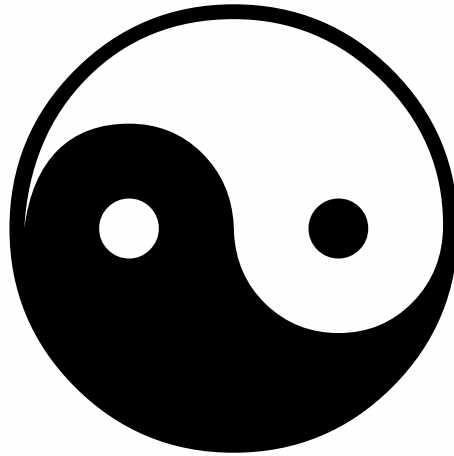
spirytualizm idealistyczny

- ❑ w świecie rzeczywistym istnieją tylko substancje duchowe; ciała są zaś układami wrażeń wytwarzanymi przez podmiot poznający a więc nie istnieją jako substancje
- ❑ przedstawiciel np. *George Berkeley*

spirytualizm realistyczny

- ❑ w świecie rzeczywistym istnieją tylko substancje duchowe i nie ma innych substancji; ciała istnieją rzeczywiście, lecz są tylko odmianą substancji duchowych
- ❑ przedstawiciel np. *Leibniz*

DUALIZM

dualizm radykalny

- ❑ samoistnie istnieją byty/substancje materialne i śmiertelne (ich atrybutem jest rozciągłość) oraz byty/substancje duchowe czyli niematerialne i nieśmiertelne dusze ludzkie (ich atrybutem jest myślenie)
- ❑ przedstawiciel np. *Platon, Augustyn, Kartezjusz*

dualizm umiarkowany

- ❑ w świecie samoistnie istnieją substancje (są nimi m.in. rzeczy i organizmy), ale każda taka substancja jest złożeniem materii i formy
- ❑ materia i forma, istnieją obiektywnie, ale żaden z nich nie występuje w świecie (przyrody) bez drugiego
- ❑ przedstawiciele np. *Arystoteles*, *św. Tomasz z Akwinu*

PERSONALIZM

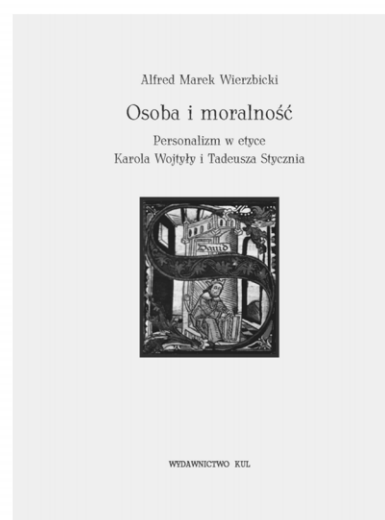
- ❑ nazwa kilku (czasem przenikających się) współczesnych kierunków filozoficznych o nastawieniu na autonomiczną wartość osobowości, przykładających szczególną wagę do pojęcia osoby

personalizm

- ❑ stoi w sprzeczności zarówno z indywidualizmem, jak i kolektywizmem (a tym samym z politycznymi ideologiami socjalizmu i liberalizmu)
- ❑ według personalizmu oba poglądy są wadliwe i nie przedstawiają prawdziwej natury człowieka, który jest jednostką, ale jednocześnie częścią ludzkiej wspólnoty

personalizm chrześcijański

- ❑ człowiek = jedność cielesno-duchowa
- ❑ zakłada postawienie w centrum badań filozoficznych osoby człowieka, a nie społeczności
- ❑ akcentuje pojęcie godności osoby ludzkiej
- ❑ interpretuje religię jako więź osobową człowieka z Bogiem
- ❑ postuluje podporządkowanie całego życia społecznego dobru osób, uznając je za przejaw wyjątkowo doskonałego bytu

JEDNOSTKA W SPOŁECZEŃSTWIE

- indywidualizm** – istotne znaczenie przyznaje się tylko jednostkom; wiąże się z przekonaniem o szczególnej roli jednostki ze szczególną misją, która stoi ponad tłumem
- kolektywizm** – polega na ścisłej identyfikacji z grupą, wspólnotą czy zbiorowością ludzi; stawia dobro grupy wyżej od dobra jednostki

indywidualizm a kolektywizm

☐ cele jednostki przeważają nad celami wspólnoty,	☐ cele wspólnoty są ważniejsze od celów jednostki,
☐ jednostki powinny mieć własne zdanie, tak samo jak prawo do życia prywatnego,	☐ życie prywatne oddalone na dalszy plan ze względu na grupę, a opinia jednostek jest silnie powiązana z opinią wspólnoty,
☐ rola państwa w gospodarce jest ograniczona,	☐ w gospodarce dominującą rolę ma państwo,
☐ celem edukacji jest nauczanie zdobywania wiedzy, która potem może zapewnić wyższy status,	☐ edukacja jest nastawiona na rolę odtwórczą, a dyplomy oraz tytuły zapewniają wyższy status w społeczeństwie,
☐ od relacji między ludzkich ważniejsze jest osiągnięcie celu	☐ relacje między ludzkie są ważniejsze od celu - unikanie konfliktów

POZNANIE RZECZYWISTOŚCI

- ❑ **racjonalizm** – źródłem poznania rzeczywistości nie jest doświadczenie, ale rozum; wiedzę można przez dedukcję wyprowadzić ze zbioru stwierdzeń nie wymagających dowodzenia (aksjomatów); *myślenie dedukcyjne*
- ❑ **empiryzm** – źródłem wiedzy jest doświadczenie wynikające o odbierania bodźców zmysłowych, obserwacji i eksperymentu, a wszelkie idee są tylko wynikiem ich umysłowego przetwarzania; *myślenie indukcyjne*

WYBIERANIE I DECYDOWANIE

- ❑ **woluntaryzm** – pogląd zakładający, że człowiek ma wolną wolę i swobodnie na może dokonywać wyborów co do swego postępowania, będąc za nie odpowiedzialnym
- ❑ **determinizm** – pogląd zakładający, że zdarzenia są ściśle powiązane zasadą przyczyny i skutku, co oznacza, że nie ma mamy tak naprawdę wolnej woli i nie możemy odpowiadać za nasze zachowania

UCZUCIA I EMOCJE

- ❑ **emocjonalizm** – głównym motorem wszelkich działań człowieka są emocje; aktywność poznawcza oraz decyzyjna człowieka pozostaje w ścisłej łączności z jego życiem uczuciowym; wola, intelekt i zmysły odgrywają w procesie decydowania i osądów moralnych mniejsze znaczenie
- ❑ **empatyzm** – podstawą poznania w wymiarze moralnym jest wczucie się w emocje i uczucia drugiego człowieka, a to pozwala na podejmowanie decyzji i osądów moralnych
- ❑ **emotywizm** – sądy moralne są jedynie wyrazem emocji; decyzje i wybory moralne wynikają z subiektywnych i irracjonalnych motywacji, głównie z uczuć